

nění myšlenkového pozadí a uvedení do místního panteonu (Devatero), hlavních božstev (Atum, Re), posvátných zvířat (fénix, býk, promyka) a náboženských a kosmogonických představ se zde setkáváme také se stručně podanou historií tohoto města a jeho stavebních památek od nejranějších počátků až po převezení některých monumentů do Londýna či New Yorku. Díky dlouhodobému odbornému zaměření autora na archeologii a dějiny Egypta doby Staré říše má čtenář možnost podrobně se seznámit nejen s archeologickými památkami tohoto období, ale také s dějinami archeologického výzkumu v dané oblasti. Hlavní kultické stavby jsou zde tedy přiblíženy nejen s ohledem na funkci, význam a symboliku, ale také na jejich architektonickou podobu, způsob doložení a historii jejich zkoumání. M. Verner se tak popisované monumenty snaží rekonstruovat pomocí archeologického materiálu, doložených artefaktů, textových a ikonografických pramenů i podle zpráv antických a novodobých cestovatelů. Tohoto schématu, uplatněného v rámci kapitoly o Héliopoli, se autor drží i v následujících kapitolách, čímž čtenáři umožňuje sledovat jednotnou formální linii a lépe odhalit místní a časová specifika jednotlivých kultických středisek a historických období.

Vedle hlavních kapitol kniha obsahuje také pět „odboček“, které předkládají (1) stručné přiblížení egyptského kalendáře a náboženských svátků během roku; (2) nejvýznamnější svátky a slavnosti spojované s bohem Amonem a jeho sídelním městem Thébami; (3) náboženské představy a mysteria související s bohem Usirem; (4) památky na Sinaji; (5) vývoj architektonické podoby egyptského chrámu obecně.

Výše nastíněná šíře, komplexnost a přehlednost knihy Miroslava Vernerů představuje její největší přínos, ale obsahuje v sobě i riziko možného zkreslení. Je přirozené, že při šíři probírané látky zůstala některá důležitá témata pouze naznačena, jiná musela být opomenuta úplně. S ohledem na tuto skutečnost mohl však autor vytvořit podrobnější a aktuálnější seznam literatury, v němž by odkazoval také na publikace, články a studie zabývající i tématy v hlavním textu pouze naznačenými. Bez ohledu na tuto

skutečnost se však Vernerův *Chrámy světa* velmi pravděpodobně stane stejně klasickým dílem jako jeho *Pyramidy*.

JIŘÍ JANÁK

**Ondřej Beránek,
Ignác Goldziher
– vězeň z Budapešti:
Život a dílo
zakladatele islamologie,**

**Brno: Centrum pro studium
demokracie a kultury 2010,
228 s.
ISBN 978-80-7325-209-0.**

Když se mi poprvé dostala do rukou kniha Oldřicha Beránka věnovaná Ignáci Goldziherovi, pociťoval jsem jak nadšení, tak i veliké očekávání, a konečně i určité zklamání. Nadšení, že v českém jazyce konečně vychází seriózní kniha o zakladateli islamologie jako oboru. Veliké očekávání, vždyť je nemalý úkol napsat dobrou biografii a něco přínosného o tak jedinečné osobě, jakou Ignác Goldziher jistě byl, a čekal jsem, zda se v knize bude psát o některých momentech nebo podnětech, které považuji v životě a díle rozebíraného badatele za zásadní já, a také v čem mě autor poučí nebo překvapí. A nakonec mě zklamání pramenilo ze skutečnosti, že jsem knihu nenapsal já, neboť jsem již léta přemýšlel o možnosti sepsat nějaký příspěvek o této významné osobnosti v dějinách západního zájmu o islám, který silně ovlivnil nejen vývoj celé disciplíny, ale poznamenal i můj vlastní zájem o studium islámu. První serióznější studie, které jsem četl na začátku svého hlubšího zájmu o islám v době středoškolských studií, byly právě studie v dvoudílné antologii z Goldziherova díla v maďarském vydání (*Az iszlám kultúrája* [Kultura islámu], Budapest: Gondolat 1981). Proto jsem knihu kolegy Beránka začal číst s poměrně

vysokým očekáváním a musím hned zkraje konstatovat, že mě v zásadě nezklamala.

Beránek se zhostil svého úkolu, uvést čtenáře do problematiky systematické a pragmatické způsobem. Svou knihu rozdělil na tři základní části. První je věnována stavu orientalistického bádání v 19. století a jeho místu v koncepci orientalismu Edwarda Saída (s. 7-22) jakožto i životopisu samotného Goldzihera (s. 23-66). Druhou část knihy – málem dvě třetiny (s. 67-160) – tvoří překlady některých Goldziherových studií. Po závěru následuje důkladně sestavený vědecký aparát včetně detailní bibliografie Goldziherova životního díla (s. 201-209).

Pokud jde o první část, autor se po krátkém, ale ilustrativním nastínění situace v orientalistice v 19. století a problematiky orientalistiky-orientalismu pouští do životopisu Ignáce Goldzihera. Možná se to zdá jako poměrně snadný úkol, neboť máme k dispozici nejenom poměrně vyčerpávající moderní Goldziherovu biografii od maďarského islamologa Róberta Simona (*Ignac Goldziher*, Leiden: E. J. Brill 1986), ale i různé materiály včetně Goldziherových deníků. Situaci – a tím i autorův úkol – na druhou stranu komplikuje, že se českému čtenáři může jak historický, tak i kulturní kontext, v kterém Goldziher žil a působil, jevit jako poněkud cizí. V jeho životě navíc nacházíme nejednu komplikovanou situaci nebo nejasné místo. Beránek však dokázal i na poměrně omezeném prostoru vysvětlit, a to formou celkem srozumitelnou i nezasvěcenému čtenáři, složitou a v mnoha ohledech specifickou otázku asimilace/integrace Židů a společenskou situaci v Uhersku. Je nicméně trochu zavádějící, že autor místo v českém kontextu zaužívaného historického označení Uhersko užívá – z pro mě neznamého důvodu, možná pod vlivem angličtiny – termín Maďarsko, přičemž rozlišování mezi Maďarskem, státním útvarem, který vznikl na základě mezinárodních dohod po první světové válce, a mezi Uherskem, státem mnohem rozlehlejší a etnicky, kulturně i politicky různorodějším – ve kterém valnou část svého života prožil i Goldziher – je důležité, a jestliže to (jak je tomu v češtině) umožňují jazykové prostředky, i nutné.

Autor pak líčí Goldziherův život od dětství přes studia věrně a věčně, a to i v jeho citlivých kapitolách, jakou byl spor mezi mladým Goldziherem a jeho učitelem a starším kolegou Árminem Vámbérym (s. 28-34). Konflikt Vámbéryho a Goldzihera barvitě vylíčil zejména Goldziherův životopisec Róbert Simon, který evidentně straní Goldziherovi, v čemž se ovšem více než historická skutečnost odráží současné napětí v řadách maďarských orientalistů, které má ale spíše politické než odborné pozadí. Beránek se snaží vymanit ze Simonova mírně tendenčního pohledu, a to celkem úspěšně, i když jeho krátký portrét Vámbéryho je poněkud fragmentární. Ármin Vámbéry (1832-1913) byl o půl generace starší než Goldziher a představuje zvláštní „dobovou směs“ z konce 19. století: byl cestovatelem, polyglotem (Goldziher jej označil za „stroj na jazyky“), orientalistou, ješitným a žárlivým akademikem a britským agentem. Narodil se ve Sv. Juri poblíž Bratislavy a vyrůstal v nesnadných sociálních poměrech v Dunajské Středě. Pak po delším pobytu v Istanbulu procestoval Írán a Střední Asii. Napsal řadu cestopisů a jiných vědecko-popularizačních děl, které byly publikovány maďarsky, anglicky a německy, mezi nimi i líčení islámu v 19. století (*Der Islam im Neunzehnten Jahrhundert*, Leipzig: F. A. Brockhaus 1875). Mezi Vámbérym a Goldziherem nalezneme hodně rozdílů, ale i podobností. Oba byly uherskými Židy. V orientalistickém bádání i ve své osobní dráze však představovali poněkud jiné přístupy. Zatímco Vámbéry si zvolil cestu popularizátora a cestopisce a v osobním životě asimilaci, Goldziher představoval důkladného badatele bez velkého společenského ohlasu a jako Žid zvolil místo asimilace spíš integraci.

Beránek pokračuje barvitým líčením Goldziherových studijních pobytů na různých místech Evropy (s. 35-40) a posléze obrací pozornost k jeho nevěšednímu pobytu na Blízkém východě. V letech 1837-1874 se Goldziher dostává do Osmanské říše a pobývá v Sýrii, Palestině a v Egyptě. Tento pobyt se mu stává zásadní zkušeností a odlišuje ho od mnoha jeho kolegů orientalistů, kteří v té době jezdí do Orientu – pokud vůbec – s cílem nakupovat rukopisy nebo se

setkávat s panovníky a vládci. V Egyptě se Goldziher seznámil a vedl učené debaty s mnoha významnými muslimskými mysliteli své doby (např. Táhir al-Džazá'íri nebo Džamál ad-Dín al-Afghání) a přednášel na věhlasné instituci islámského vzdělávání, na káhirském al-Azharu. Beránek líčí tuto etapu Goldziherova života právem dosti detailně a zdůrazňuje mimořádný význam cesty (s. 40-52). Po návratu domů následují nešťastné roky. Goldziherovi se v Budapešti nedostalo náležitého akademického uznání a jeho život je poznačen i silicím se antisemitismem. Přesto – a přes četná pozvání z celého světa, aby přednášel na nejrůznějších univerzitách nebo na nich dokonce nastoupil jako profesor islamologie – zůstává věrný svému městu. Autor popisuje i tuto poslední a poněkud smutnou etapu Goldziherova života dobře a věrně (s. 52-66). Odvolává se přitom jak na Simonovu biografii a na Goldziherovy deníky, tak i na výpovědi jeho syna Károlye. Zde bych upozornil na – alespoň pro maďarského čtenáře – jednu poněkud matoucí maličkost: jméno tohoto Goldziherova mladšího syna autor skloňuje, jako by mělo být vysloveno po českém způsobu, přičemž se však jméno maďarsky vyslovuje jako „károj“ nebo spíš „károl“ a podle toho se i skloňuje, tedy například „Károlye“, a ne „Károlyho“. Jinak Beránek pracuje ve své knížce s maďarskými jmény a výrazy až obdivuhodně dobře a precizně. Tato přesnost a cit pro jazyk se odráží i v nejobsáhlejší části jeho publikace, a to v komentovaných překladech některých Goldziherových děl. Beránek tuto část své knihy začíná všeobecnými komentáři k jednotlivým textům (s. 67-108), kde vysvětluje kontext vzniku, přijetí i hodnocení daných textů, a tím i místo a význam Goldziherova díla na poli bádání o islámu. Právě tuto část knihy považuji za nejdůležitější a nejceněnější. Pak následují samotné překlady textů (s. 110-160). Beránkův výběr textů je dobrý a reprezentativní. Texty přeložil z německého vydání Goldziherova díla a překládá je kultivovaně, s použitím českého přepisu arabských a jiných islámských termínů. Jeho překlad je vybaven vysvětlivkami, které usnadňují celkové pochopení textu. Ve třetí části Beránek předkládá jak Goldziherovu bibliografii, tak i seznam děl napsaných

o něm. Knihu dobře ilustruje fotografická příloha věnovaná Goldziherovi a jeho rodině.

Beránek napsal důkladnou, dobře čitelnou, precizní a reprezentativní biografii klíčové postavy islamologie jakožto oboru. Jeho portrét Goldzihera nám ukazuje jak člověka v nesnadné době a s nelehkým osudem, tak i mimořádného vědce, který založil nový obor a výrazně přispěl k tomu, jak západní badatelé pohlížejí na islám i dnes. Na tomto přesném a věrném portrétu je cítit i obdiv a úcta autora ke Goldziherovi. Tento respekt a přízeň však v ničem nezmenšuje zásluhy Beránkovy biografie jakožto hodnotného příspěvku z oboru dějin islamologie.

ATTILA KOVÁCS

Martin C. Putna, Obrazy z kulturních dějin americké religiozity,

Praha: Vyšehrad 2010, 336 s.
ISBN 978-80-7429-007-7.

O významné roli náboženství v americké společnosti toho v českých médiích a intelektuálních debatách zaznělo v posledních letech poměrně dost. Případný český zájeme o hlubší studium americké religiozity však záhy zjistí, že až na pár studií či kapitol v knihách věnovaných především problematice náboženského fundamentalismu není v českém jazyce k dispozici příliš mnoho relevantních zdrojů, které by mu mohly pomoci lépe se zorientovat v tomto složitém, leč velmi pestrém a zajímavém fenoménu. Čestnou výjimkou je zcela jistě kniha *Obrazy z kulturních dějin americké religiozity* literárního historika a jednoho z nejbystřejších pozorovatelů poněkud amébních proměn současné společnosti, Martina C. Putny. Kdo by však od této knihy očekával nějaký analytický přehled přetékající fakty a daty, byl by zklamán. Autor totiž svoji knihu pojal zcela jinak – jako literární „road movie“, během které se čtenář seznámí